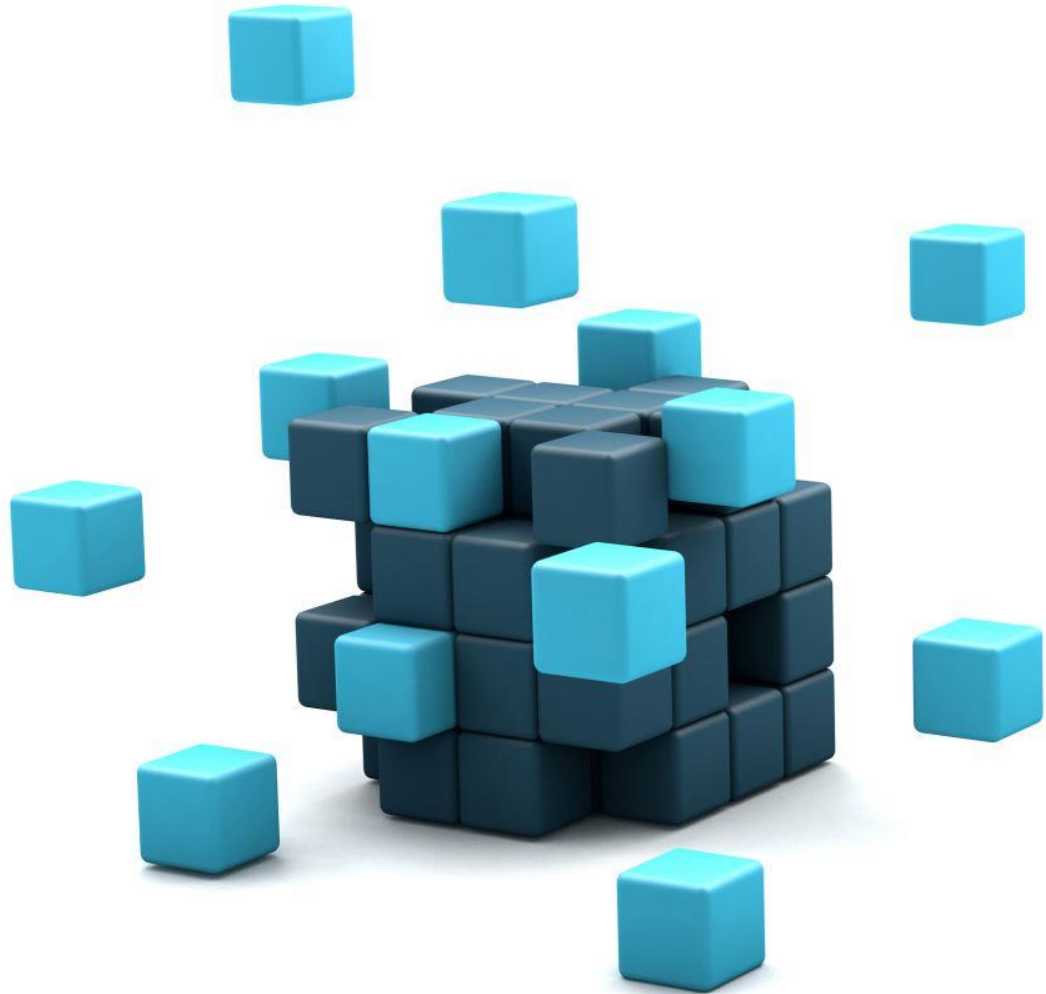

O MUNDO ENTRE 1930 E 1945

A Gran Depresión, os Totalitarismos e a Segunda Guerra Mundial. Unha análise historiográfica

Jose Luís Méndez - Historia

Bloque 1. A GRAN DEPRESIÓN E A RESPOSTA DO ESTADO

INTRODUCCIÓN: UNHA DÉCADA DE CATÁSTROFES.

1930-1945. A FRACTURA DO SÉCULO XIX.

Un período de quince anos que supón o punto máis baixo do século XX, rompe coa confianza na modernidade liberal e abre unha "era de extremos"

— Eric Hobsbawm, *Historia del siglo XX* (1994)

♦ Tres procesos entrelazados:

1. **A Gran Depresión (1929-1933)** – a crise estrutural do capitalismo que cuestiona os seus fundamentos, pon fin á prosperidade dos *Loucos Anos Vinte* e provoca un colapso social sen precedentes.
2. **A consolidación dos totalitarismos** (nazismo, fascismo, estalinismo) como resposta á crise: os movementos autoritarios canalizan o medo ás revolucións e ofrecen solucións radicais baseadas no nacionalismo, a violencia e o control estatal.
3. **A Segunda Guerra Mundial (1939-1945)** – o conflito máis devastador da historia, que redefine o mapa mundial, inaugura a era nuclear e provoca unha reordenación xeopolítica duradeira.

 Consecuencias inmediatas e a longo prazo: 50-60 millóns de mortos, a maioría civís; **Holocausto**: exterminio sistemático de 6 millóns de xudeus e outros grupos; **Nacemento da ONU** e do dereito internacional humanitario; **Bipolarización do mundo** (EUA-URSS); Inicio da **Guerra Fría**; **Descolonización** de Asia e África e **consolidación do Estado de Benestar** e hexemonía económica estadounidense (Bretton Woods).

AS CONSECUENCIAS DA CRISE DE 1929

A GRAN DEPRESIÓN: UNHA CRISE SISTEMÁTICA

A crise iniciada co **crac da bolsa de Nova York (24-29 de outubro de 1929)** esténdese por todo o mundo capitalista debido á centralidade dos EUA na economía global (préstamos, comercio, patrón ouro).

Consecuencias inmediatas e cadea de transmisión:

- **Quebra bancaria e empresarial:** entre 1929 e 1933, máis de 9.000 bancos estadounidenses pecharon; a produción industrial caeu un 47%.
 - **Desemprego masivo:** nos EUA alcanza o **25%** da poboación activa en 1933; en Alemaña, o **30%**; no Reino Unido, o 22%.
 - **Misería e fame:** xorden as *Hoovervilles* (barracas improvisadas) e as longas colas para recibir alimentos (*soup kitchens*).
 - **Círculo vicioso da deflación:** quebra bancaria → retirada de créditos → caída da produción → despedimentos → caída do consumo → novas quebras. A crise prolóngase no tempo, converténdose nunha **depresión prolongada** (1929-1933, con réplicas ata 1939).
- **Dimensión global:** o colapso do comercio internacional (caída do 65% entre 1929 e 1932) e a adopción de medidas proteccionistas (tarifa Smoot-Hawley, 1930) agravaron a crise.

A CRISE DO LIBERALISMO ECONÓMICO

O LIBERALISMO CLÁSICO EN CUESTIONAMENTO.

O liberalismo económico clásico, predominante desde o século XIX, defendía:

- ✓ O **libre mercado** como mecanismo autorregulador da economía (man invisible de Adam Smith).
- ✓ O **Estado mínimo**, que só debe garantir as regras do xogo: propiedade, a seguridade e os contratos.

✗ A Gran Depresión demostra que este sistema **non é capaz de autorregularse** e que os mecanismos automáticos (baixada de prezos e salarios) non restauran o equilibrio senón que profundan a deflación e o desemprego.

✦ **Respostas iniciais:** os gobernos adoptaron medidas **proteccionistas** e de **control de capitais**, inicialmente pensadas como temporais, pero que se fixeron permanentes.

- Abandono do **patrón ouro** (Gran Bretaña, 1931; EUA, 1933) para gañar autonomía monetaria.
- Creación de **bancos centrais** con capacidade interventora.

? **Xorde a pregunta central:** *cal debe ser o papel do Estado na economía?* A crise abre o debate entre os defensores do *laissez-faire* e os partidarios da **intervención estatal** para estabilizar a demanda.

JOHN MAYNARD KEYNES: UNHA NOVA TEORÍA ECONÓMICA.

A REVOLUCIÓN KEYNESIANA.

O economista británico **John Maynard Keynes** (1883-1946) elabora unha nova teoría que xustifica a intervención estatal para superar a crise.

📖 **1936:** Publica *Teoría xeral do emprego, o interese e o diñeiro*, obra que supón unha ruptura coa economía clásica.

💡 Ideas centrais do keynesianismo:

- A causa da crise non é a superproducción, senón o **subconsumo**: a poboación non ten suficiente poder adquisitivo para absorber a produción debido á desigualdade distributiva e á caída dos salarios.
- Para saír da crise, o **Estado debe aumentar o gasto público** (obras públicas, subsidios, transferencias) para incentivar a **demanda agregada**.
- Baixar os **tipos de interese** para que os empresarios invistan en actividades produtivas, non en especulación financeira.
- En situación de trampa de liquidez (tipos próximos a cero), a **política fiscal** é máis efectiva que a monetaria.

🔄 Obxectivo: crear un círculo virtuoso:

- *máis gasto público → máis demanda → máis produción → máis emprego → máis consumo → máis demanda*

📌 **Influencia:** As ideas keynesianas non se aplicaron plenamente ata despois de 1945, pero influíron decisivamente no New Deal e nos debates económicos dos anos 30.

O ESTADO COMO MOTOR DA REACTIVACIÓN.

A INTERVENCIÓN PÚBLICA COMO NOVO PARADIGMA.

Concepto clave: o Estado deixa de ser un mero observador e convértese nun **actor económico clave**, capaz de compensar as flutuacións da demanda privada.

As políticas keynesianas propoñen:

- **Política fiscal expansiva:** aumentar o gasto público (investimento en infraestruturas, educación, sanidade), mesmo con **déficit orzamentario** e emisión de débeda.
- **Política monetaria activa:** controlar os tipos de interese e a oferta monetaria para evitar a deflación e facilitar o crédito.
- **Política social:** garantir un nivel mínimo de benestar (seguro de desemprego, pensións) para evitar conflitos sociais e manter o consumo agregado.

Aplicacións históricas:

- **New Deal** nos EUA (1933-1938).
- **Políticas de gasto público** en Suecia, Reino Unido e outros países europeos durante os anos 30.
- A **planificación soviética** (plans quinquenais) ofrecía un modelo alternativo de intervención estatal total, aínda que con métodos autoritarios.

 Efectos a longo prazo: senta as bases do **Estado de Benestar (Welfare State)** que se expandirá despois de 1945, e converte a **macroeconomía** nun instrumento de goberno.

A PLANIFICACIÓN ESTATAL: O EXEMPLO SOVIÉTICO.

A URSS: PLANIFICACIÓN CENTRALIZADA COMO ALTERNATIVA.

- A URSS, illada do sistema capitalista e non integrada no comercio mundial, sofre menos os efectos da crise (aínda que experimenta tensións internas).
- Desde **1928**, a economía soviética organízase mediante **plans quinquenais** coordinados polo **Gosplan** (Comité Estatal de Planificación).
- **Obxectivos:** industrialización acelerada (industria pesada: aceiro, carbón, maquinaria, enerxía) e colectivización da agricultura.

Resultados cuantitativos:

- Crecemento medio anual do PIB entre 1928 e 1940: ~5-6%.
- Produción de aceiro: 4 millóns de toneladas (1928) → 18 millóns (1940).
- Número de traballadores industriais: duplicado.

Custo humano e social:

- **Colectivización forzosa** (1929-1933): deportación de millóns de *kulaks* (campesiños acomodados), fames masivas (Holodomor en Ucraína, 1932-33, con 3-4 millóns de mortos).
- **Gulags:** sistema de campos de traballo forzado que chegou a albergar a millóns de persoas.
- **Terror e purgas** (1936-1938): execución de centos de miles de supostos “*inimigos do pobo*”.

 Influencia ideolóxica: A planificación soviética demostra que hai alternativas ao capitalismo e inflúe nas ideas sobre o papel do Estado en Occidente, tanto entre intelectuais como en movementos obreiros.

NEW DEAL NOS ESTADOS UNIDOS (I): CONTEXTO.

FRANKLIN D. ROOSEVELT E O "NOVO TRATO".

- **1932:** O demócrata **Franklin D. Roosevelt** gaña as eleccións presidenciais cunha ampla maioría (42 dos 48 estados), prometendo un *New Deal* (Novo Trato) para os estadounidenses.
- Fronte aos republicanos (Herbert Hoover), que defendían a non intervención estatal e o equilibrio orzamentario, Roosevelt afirma que o **Estado debe intervir en nome do interese xeral** e que os experimentos económicos deben ser audaces.

 Frase clave no discurso de investidura (4 de marzo de 1933):

“O único que debemos temer é o propio medo.”

 Contexto de emerxencia: cando Roosevelt asume, o sistema bancario está colapsado (peche de bancos en 32 estados). Declara un *bank holiday* e aproba a **Emergency Banking Act** para restablecer a confianza.

 Obxectivos do New Deal:

- **Relief** (alivio inmediato): axuda aos desempregados e pobres.
- **Recovery** (reactivación): estimular a demanda e a produción.
- **Reform** (reforma estrutural): regular o sistema financeiro e protexer os traballadores.

NEW DEAL (II): MEDIDAS

AS MEDIDAS DO NEW DEAL: UN CONXUNTO INTEGRAL.

Medidas de reactivación económica:

- **Grandes obras públicas:**
 - **Tennessee Valley Authority (TVA)** (1933): desenvolvemento integral dunha rexión atrasada (presas, electrificación, control de inundacións).
 - **Public Works Administration (PWA)** e **Works Progress Administration (WPA)** : construción de pontes, estradas, escolas, hospitais, aeroportos. Xeraron millóns de empregos.
- **Regulación do sistema financeiro:**
 - **Securities and Exchange Commission (SEC)** (1934): supervisión da bolsa, prohibición de prácticas especulativas.
 - **Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC)** : garante os depósitos bancarios ata un límite, acabando coas quebras en cadea.
- **Regulación da produción:**
 - **Agricultural Adjustment Act (AAA)** (1933): paga aos agricultores por reducir a produción para subir os prezos; complementada con programas de almacenamento e subsidios.
 - **National Industrial Recovery Act (NIRA)** (1933): establece códigos de competencia leal, salarios mínimos e xornada laboral máxima (declarado inconstitucional en 1935, pero algunhas medidas perduran).

Medidas sociais (embrión do Welfare State):

- **Social Security Act (1935)** : seguro de desemprego, sistema de xubilacións, axuda a familias con fillos, persoas con discapacidade e viúvas.
- **National Labor Relations Act (Wagner Act, 1935)** : recoñece o dereito á sindicación e á negociación colectiva, crea a **National Labor Relations Board**.

NEW DEAL (III): VALORACIÓN

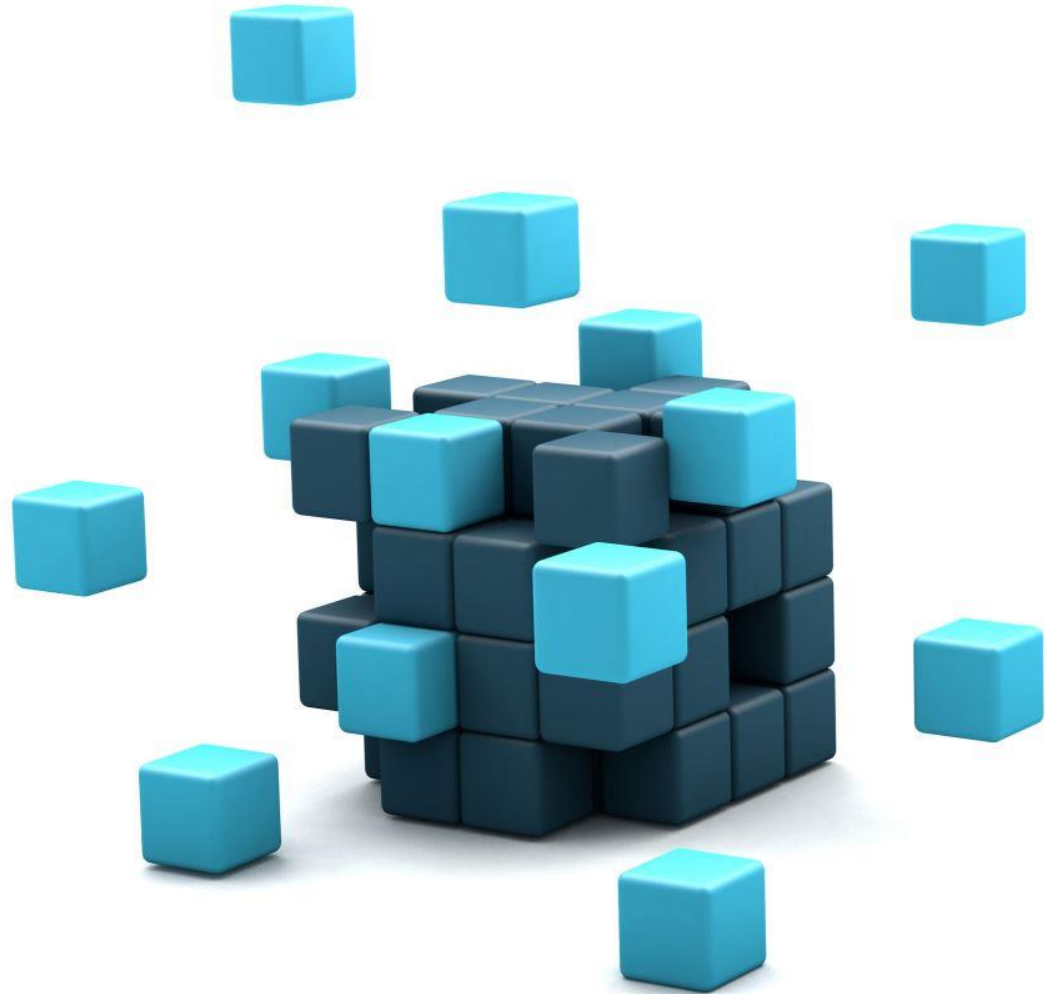
O NEW DEAL: ÉXITOS, LIMITACIÓNS E DEBATE HISTORIOGRÁFICO.

✅ Resultados positivos:

- Atenuou os efectos máis duros da crise: o desemprego baixou do **25% (1933)** ao **14% (1937)** , aínda que segue sendo alto.
- Mellorou as condicións de vida de amplos sectores (infraestruturas rurais, electrificación, vivenda).
- Creou a infraestrutura que permitiría o crecemento posterior (estradas, presas, redes eléctricas).
- Sentou as bases do **Estado de Benestar (Welfare State)** nos EUA e serviu de modelo para outros países.
- Restableceu a confianza no sistema capitalista e evitou unha revolución social.

⚠️ Limitacións e críticas:

- Non conseguiu a **recuperación económica total**. A produción non volveu aos niveis de 1929 ata **1941**.
- A verdadeira reactivación chegou coa **Segunda Guerra Mundial** e o desenvolvemento da industria armamentística (o gasto militar disparou a demanda).
- Algunhas medidas foron declaradas inconstitucionais pola Corte Suprema (NIRA, AAA), aínda que posteriormente se aprobaron versións reformuladas.
- Críticas desde a esquerda: insuficiente para redistribuír a riqueza; desde a dereita: excesiva intervención estatal e déficit público.
- 🔍 **Conclusión historiográfica:** O New Deal **non acabou coa crise**, pero demostrou que a **intervención estatal** podía limitar os seus danos e evitar un colapso social. Transformou a relación entre Estado e sociedade, e converteu o goberno federal nun axente activo do benestar e da estabilización económica.

Bloque 2. OS TOTALITARISMOS E A EXPANSIÓN TERRITORIAL

CONFLICTOS DE ENTREGUERRAS: UN MUNDO EN TENSIÓN

A GRAN DEPRESIÓN ALIMENTA O AUTORITARISMO.

A crise económica e a incerteza social xeran un terreo fértil para o autoritarismo:

- **Medo á revolución:** as elites (industriais, terratenentes) e as clases medias temen unha revolución comunista como a de 1917. En moitos países, o movemento obreiro organizado (socialistas, comunistas, anarquistas) gaña forza, o que provoca reaccións conservadoras.
- **Apoio a réximes autoritarios:** para impoñer a orde e protexer os seus intereses, amplos sectores apoian líderes que prometen “*orde, traballo e patria*”.

As rivalidades entre potencias intensifícanse nun contexto de **crise do multilateralismo**:

- Expansión territorial como solución á falta de mercados e materias primas (autarquía, *Lebensraum, espazo vital*).
- Militarización da sociedade e nacionalismo agresivo, con culto á violencia e á guerra como valores positivos.
- Debilitamento da **Sociedade de Nacións**, incapaz de impoñer sancións efectivas (invasión de Manchuria, 1931; Etiopía, 1935; remilitarización de Renania, 1936).

✦ **Contexto ideolóxico:** xorde un novo paradigma que rexeita a democracia liberal e o internacionalismo, substituíndoos polo **nacionalismo extremo**, o **racismo científico** e a **lideranza carismática**.

TOTALITARISMOS & AUTORITARISMO: UNHA COMPARACIÓN NECESARIA.

DÚAS FORMAS DE RÉXIME NON DEMOCRÁTICO.

- **Referencia teórica:** Hannah Arendt, *Los orígenes del totalitarismo* (1951), quen analiza o fenómeno como unha ruptura radical coa tradición occidental, baseada na ideoloxía e o terror

TOTALITARISMOS & AUTORITARISMO: UNHA COMPARACIÓN NECESARIA.

Totalitarismo

Control total da sociedade (política, economía, cultura, vida privada)

Partido único con líder absoluto e culto á personalidade

Busca crear un “*home novo*” mediante adoutrinamento, terror e mobilización permanente

Ideoloxía omnicompreensiva que pretende explicar e controlar todas as dimensións da existencia

Exemplos: nazismo, fascismo (especialmente despois de 1936), estalinismo

Autoritarismo

Control limitado á política; espazos de autonomía privada (familia, relixión, economía parcialmente libre)

Líder ou caudillo, pero con menor mobilización de masas e apoio en elites tradicionais (exército, igrexa)

Non pretende transformar radicalmente a sociedade; acepta a orde social existente

Ideoloxía difusa, baseada no nacionalismo conservador e a orde

Exemplos: Primo de Rivera (España), Salazar (Portugal), réxime de Horthy (Hungría), Pilsudski (Polonia)

ITALIA: A CREACIÓN DUN IMPERIO COLONIAL

O FASCISMO ITALIANO EN EXPANSIÓN.

Mussolini consolida o seu réxime durante os anos 30, despois de eliminar os últimos restos democráticos (1926: leis fascistísimas) e de sobrevivir ao asasinato de Matteotti (1924).

Promete aos italianos a creación dun “*imperio*” que restaure a gloria da Roma antiga e proporcione terras aos campesiños.

Expansión colonial:

- **Libia** (xa ocupada parcialmente, consolídase o control despois de duras campañas de pacificación (1923-1932) con miles de mortos civís e campos de concentración).
- **Etiopía (1935-1936):** Italia invade este país independente, membro da Sociedade de Nacións, utilizando armas químicas (gas mostaza) e cometendo atrocidades. A Sociedade de Nacións impón sancións económicas, pero ineficaces (non inclúen o petróleo, o carbón nin o aceiro).

Consecuencias:

- Italia afástase de Gran Bretaña e Francia, os seus antigos aliados da Primeira Guerra Mundial.
- Aproximase a **Alemaña nazi**; en 1936 fórmase o *Eixe Roma-Berlín* e posteriormente o *Pacto de Aceiro* (1939).
- O réxime fascista acentúa os seus trazos autoritarios e racistas, promulgando **leis raciais** (1938) inspiradas nas de Núremberg.
- A guerra de Etiopía dana a imaxe internacional de Italia e demostra a debilidade da Sociedade de Nacións.

XAPÓN: INDUSTRIALIZACIÓN E EXPANSIONISMO

XAPÓN: UNHA POTENCIA EN ASCENSO CON AMBICIÓNS IMPERIAIS.

- **Industrialización acelerada:** entre 1913 e 1938, Xapón desenvólvese como potencia industrial. Xorde o concepto de “*economía dual*”: grandes empresas modernas e competitivas (*zaibatsu*) xunto a pequenas unidades tradicionais e precarias.
- **Crise e autoritarismo:** a Gran Depresión golpea Xapón (caída das exportacións de seda). O goberno reprime folgas e protestas, e os **militares** consolídanse no poder, con forte peso do emperador (sistema político que combina tradición imperial e nacionalismo expansionista).
- 🌐 **Expansión territorial:** Xapón busca asegurar o acceso a materias primas (ferro, caucho, petróleo) e mercados, nun contexto de crise do comercio mundial e de recesión.
 - **1931:** Ocupación de **Manchuria** (nordeste da China), creando o estado monicreque de Manchukuo. A Sociedade de Nacións condena a invasión e Xapón abandona a organización en 1933.
 - **1937:** Invasión da **China** (segunda guerra sino-xaponesa). A guerra é brutal: masacre de Nanjing (1937-1938), uso de armas químicas, millóns de vítimas civís.
- 🗨️ A súa expansión choca cos intereses de potencias europeas (Reino Unido, Países Baixos) e dos EUA no Pacífico, que impoñen sancións económicas (embargo de petróleo en 1941), o que leva ao ataque a Pearl Harbor.

O ESTALINISMO NA URSS.

A URSS DE STALIN: INDUSTRIALIZACIÓN FORZADA, COLECTIVIZACIÓN E TERROR.

Industrialización acelerada:

- Plans quinquenais (1928-1932, 1933-1937, 1938-1941) impulsan un crecemento espectacular da industria pesada.
- **Resultados:** produción de aceiro multiplicada por 4, electrificación masiva, nova industria química e de maquinaria.
- **Custo:** traballo forzado nos gulags, desviación masiva de recursos da agricultura e do consumo.

Colectivización forzosa da agricultura:

- Os campesiños son obrigados a traballar en granxas colectivas (*koljoses*) ou estatais (*sovjoses*).
- Os *kulaks* (campesiños acomodados) son deportados ou executados.
- Causa unha gran fame en Ucraína (*Holodomor*, 1932-33), con entre 3 e 4 millóns de mortos; tamén no norte do Cáucaso, Kazakhstán e outras rexións.

Réxime político totalitario:

- **Culto á personalidade de Stalin:** exaltación como “*pai dos pobos*”, “*xenial líder*”; control absoluto do Partido Comunista.
- **Terror e purgas (1936-1938):** a policía secreta (NKVD) persegue e executa a supostos opositores dentro e fóra do partido. Os “*procesos de Moscova*” condenan a morte a vellos bolxeviques (Zinoviev, Kámenev, Bujarin).
- **Gulags:** sistema de campos de concentración e traballo forzado que alberga a millóns de persoas; as condicións provocan altas taxas de mortalidade.

 Dimensións: estímase que entre 1930 e 1953, uns 18-20 millóns de persoas pasaron polos gulags; centos de miles foron executados.

A GUERRA CIVIL ESPAÑOLA (1936-1939)

ESPAÑA: O CAMPO DE PROBA DA SEGUNDA GUERRA MUNDIAL.

Contexto: España vive unha crise política e social aguda. En 1931 proclámase a **Segunda República**, que intenta reformas democratizadoras, laicas e agrarias. As tensións entre esquerdas e dereitas intensifícanse, culminando nunha **sublevación militar** en xullo de 1936.

Desenvolvemento:

- **1936:** O Fronte Popular (esquerdas) gaña as eleccións. Un sector do exército, liderado polo xeneral **Francisco Franco**, dá un golpe de estado que fracasa parcialmente e desencadea unha guerra civil de case tres anos.

Intervención estranxeira:

- **Bando nacional (Franco):** apoiado pola **Italia fascista** (tropas do Corpo de Tropas Voluntarias, armas, aviación) e a **Alemaña nazi** (Lexión Córdor, que bombardeou Guernica en 1937; armas, asesores).
- **Bando republicano:** apoiado polas **Brigadas Internacionais** (uns 35.000 voluntarios de 53 países, organizados pola Internacional Comunista) e pola **URSS** (armas, avións, asesores militares).
- As potencias occidentais (Francia, Reino Unido) adoptan unha **política de non intervención**, que na práctica beneficia aos sublevados.

Conclusión e significado:

- Franco vence en abril de 1939. O balance: aproximadamente **500.000 mortos en combate e represión** (máis dun millón considerando vítimas indirectas).
- A guerra é considerada o “*anticipo*” ou “*campo de proba*” da Segunda Guerra Mundial, onde se ensaiaron novas tácticas militares (bombardeo de cidades, apoio aéreo masivo) e se consolidaron as alianzas do Eixe.
- O réxime franquista, ditatorial e católico-conservador, permaneceu no poder ata 1975.

O NAZISMO EN ALEMAÑA (I): CONTEXTO E CHEGADA Ó PODER

ALEMAÑA: A REPÚBLICA DE WEIMAR AFOGADA POLA CRISE.

A Gran Depresión golpea Alemaña con especial dureza debido á súa dependencia do capital estadounidense:

- **Plan Dawes (1924) e Young (1929)** : préstamos que financiaron a recuperación dos anos 20. Cando EUA retira os capitais despois do crac, a economía colapsa.
- **Desemprego masivo:** 6 millóns de parados en 1932 (**30%** da poboación activa).
- Miseria e desesperación, que radicalizan a poboación.
- 📊 O desprestixio da **República de Weimar** (asociada ao Tratado de Versalles, ás reparacións de guerra e á crise) é total.
 - Medo á revolución comunista: a burguesía industrial e as clases medias ven no nazismo unha barreira contra o comunismo.
 - **Evolución electoral:** o Partido Nazi (NSDAP) pasa do **2,6% (1928)** ao **37,3% (xullo de 1932)** , converténdose na primeira forza política.
 - As elites conservadoras (presidente Hindenburg, industriais, militares) pensan que poden “*controlar*” a Hitler e outórganlle a chancelaría en xaneiro de 1933.

📊 *Gráfico: Evolución electoral do Partido Nazi 1928-1933, con porcentaxes e número de escaños.*

NAZISMO EN ALEMAÑA (II): HITLER, CANCELLER.

HITLER NO PODER (1933) E CONSTRUCCIÓN DA DITADURA.

30 de xaneiro de 1933: Hitler é nomeado canceller polo presidente Hindenburg, tras unha serie de intrigas políticas (pacto con conservadores e nacionalistas).

⚡ Rápida toma do poder (*Gleichschaltung* – coordinación):

- **Incendio do Reichstag** (27 de febreiro de 1933): atribuído aos comunistas (aínda que posiblemente provocado polos nazis), serve como pretexto para suspender as liberdades civís mediante o **Decreto do Incendio do Reichstag**.
- **Lei de Habilidade** (23 de marzo de 1933): o Parlamento outorga a Hitler poderes ditatoriais (lexislar sen o Reichstag, modificar a constitución). Aprobada co apoio dos conservadores e a intimidación dos deputados.
- Prohibición dos partidos políticos (xullo 1933): NSDAP → partido único.
- **“Noite dos coitelos longos”** (30 de xuño – 2 de xullo de 1934): asasinato de líderes das SA (seccións de asalto) e oposición interna, para garantir o apoio do exército.
- Morte de Hindenburg (2 de agosto de 1934): Hitler asume a presidencia e autoproclámase **Führer** (líder) do Terceiro Reich. O exército xura lealdade persoal a Hitler.

✦ **Réxime:** combinación de terror (Gestapo, SS, campos de concentración), propaganda masiva (Goebbels) e consenso social baseado na recuperación económica e o nacionalismo.

O RÉXIME TOTALITARIO: DEFINICIÓN

O CONCEPTO DE TOTALITARISMO NA HISTORIOGRAFÍA.

📌 **Definición:** réxime político que aspira a controlar a **totalidade da sociedade** (política, economía, cultura, vida privada) e a eliminar calquera espazo de autonomía individual. O termo foi popularizado por **Hannah Arendt** e posteriormente debatido por historiadores como **Karl Dietrich Bracher**, **Ian Kershaw** e **François Furet**.

🔍 **Trazos comúns dos totalitarismos** (fascismo italiano, nazismo alemán, estalinismo soviético):

- **Partido único** e líder con poder absoluto (culto á personalidade).
- **Eliminación da disidencia** (persecución, campos de concentración, terror).
- **Propaganda masiva** para controlar a opinión pública e adoutrinar (control dos medios, arte, educación).
- **Control da economía** (con distinta intensidade: planificación total na URSS, orientación estatal e cartelización nos outros).
- **Mobilización das masas** a través de rituais, símbolos e organizacións de masas (Hitlerjugend, Dopolavoro, etc.).
- **Nacionalismo extremo** e, no caso do nazismo, **racismo biolóxico** e antisemitismo como eixe central.

📖 **Debate:** algúns historiadores (como **Ernst Nolte**) sinalan similitudes estruturais entre os tres réximes; outros (como **Ian Kershaw**) subliñan diferenzas fundamentais (base ideolóxica, función do terror, relación coa sociedade). O concepto segue sendo controvertido pero útil para analizar o fenómeno.

O NAZISMO: RACISMO E PERSECUCIÓN (I).

AS LEIS DE NUREMBERG (1935): A INSTITUCIONALIZAICÓN DO RACISMO.

- O racismo é o núcleo da ideoloxía nazi. Obxectivo: a pureza da “*raza aria*” e a eliminación de todo elemento “*impuro*”.

Leis de Núremberg (15 de setembro de 1935):

- **Lei da Cidadanía do Reich:** só os alemáns de sangue alemán ou afín poden ser cidadáns; os xudeus e outros grupos (xitanos, eslavos considerados inferiores) quedan reducidos a “*súbditos do Estado*” sen dereitos políticos.
- **Lei para a Protección do Sangue Alemán e da Honra Alemá:** prohíbe os matrimonios e relacións sexuais entre xudeus e alemáns; prohíbe ás mulleres alemás menores de 45 anos traballar en fogares xudeus.
- Os xudeus son excluídos de profesións (médicos, avogados, funcionarios) e dos espazos públicos (parques, piscinas).

 Obxectivo: illar á poboación xudía, privala dos seus dereitos e estigmatizala, preparando o camiño para unha persecución máis radical.

- Complementáronse con medidas de *arianización* (expropiación de negocios xudeus) e coa creación do **Reichszentrale für jüdische Auswanderung** (Oficina Central para a Emigración Xudía).

O NAZISMO: RACISMO E PERSECUCIÓN (II)

A "NOITE DOS CRISTAIS ROTOS" (1938): DA DISCRIMINACIÓN Á VIOLENCIA DE MASAS.

 9-10 de novembro de 1938: un *pogrom* organizado polo réxime nazi en toda Alemaña e Austria (despois do *Anschluss*). Kristallnacht (Noite dos cristais rotos), polos cristais das vidreiras dos comercios xudeus rotos.

Accións:

- Destrucción de **7.500 negocios** xudeus.
- Queima de máis de **1.400 sinagogas**.
- Profanación de cemiterios xudeus.
- Asasinato de 91 persoas e deportación de **30.000 xudeus** a campos de concentración (Dachau, Buchenwald, Sachsenhausen).
- Imposición dunha “*contribución*” de 1.000 millóns de marcos á comunidade xudía como “compensación”.

 Consecuencia: o réxime nazi pasa da discriminación legal á **violencia física organizada** e á expropiación masiva. É o preludio do xenocidio sistemático.

- A partir de 1939, a política antisemita derivarase cara ao confinamento en guetos (Polonia) e finalmente á “*solución final*”.

ECONOMÍA E POLÍTICA EXTERIOR DO NAZISMO

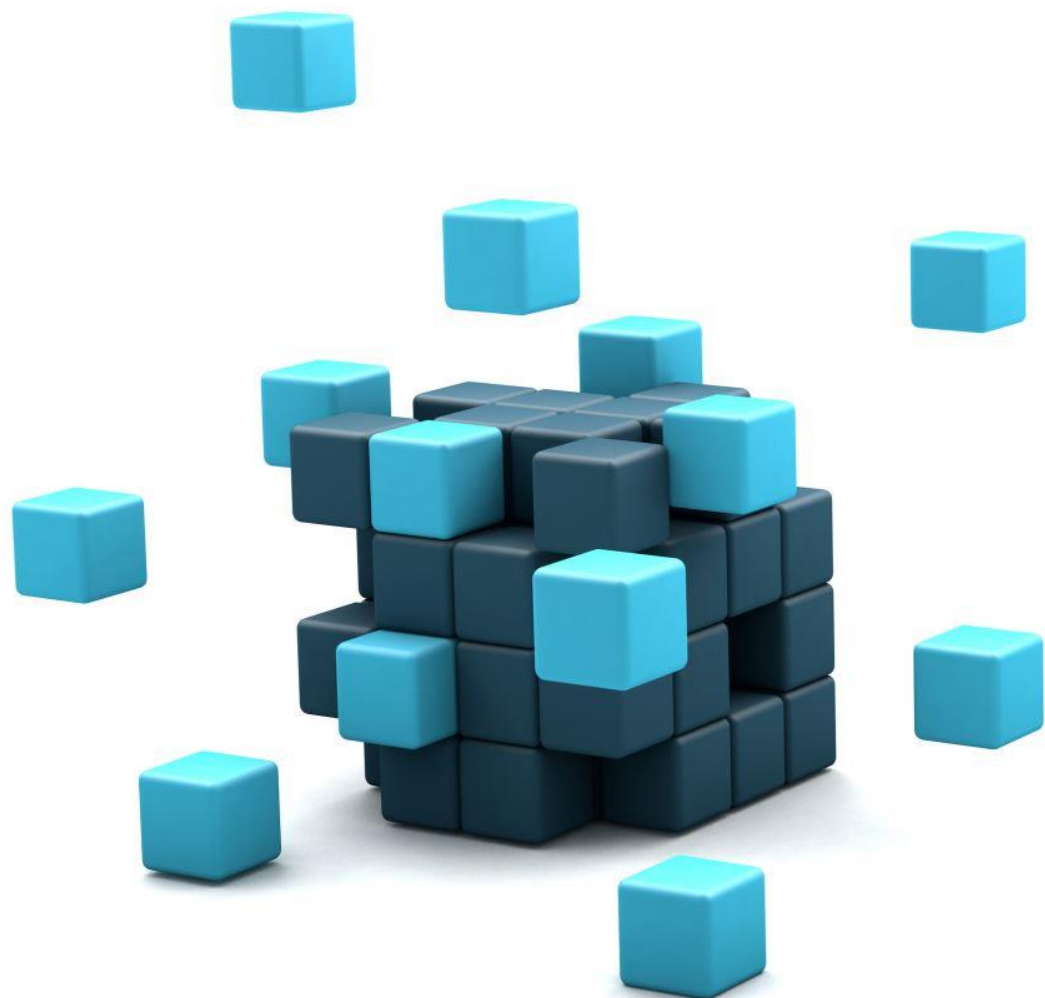
REARME, PLENO EMPREGO E EXPANSIONISMO COMO PROXECTO DE PODER.

Economía: o milagre alemán baseado no rearme

- Hitler abandona a Sociedade de Nacións (1933) e rexeita o Tratado de Versalles.
- **Rearme militar:** investimento masivo na industria armamentística (siderurxia, química, maquinaria). Entre 1933 e 1939, o gasto militar supón o 23% do PIB.
- **Obras públicas:** construción de autovías (*autobahnen*), edificios públicos, vivendas.
- **Pleno emprego:** o desemprego desaparece (de 6 millóns en 1933 a menos de 200.000 en 1939), a costa da militarización, a exclusión dos “*non arios*” (despedidos) e a eliminación dos dereitos sindicais.
- Concentración empresarial: desaparición de pequenas empresas, formación de grandes cartels controlados polo Estado.

Política exterior: o camiño cara á guerra

- Busca o “*espazo vital*” (*Lebensraum*) para a raza aria, que implica conquista territorial no leste.
- **1936:** remilitarización de Renania (prohibida polo Tratado de Versalles).
- **1938:** anexión de Austria (*Anschluss*).
- **1938:** anexión dos Sudetes (rexión de Checoslovaquia con poboación alemá) tras os **Acordos de Múnic** (setembro de 1938) con Francia e Gran Bretaña (política de apaciguamento).
- **1939:** ocupación do resto de Checoslovaquia (marzo).
- **1936: Pacto Antikomintern** con Xapón (alianza anticomunista). Italia adhirese en 1937. Nace o **Eixe Berlín-Roma-Tokio**.
- **1939: Pacto de Aceiro** con Italia (alianza militar).

Bloque 3. A SEGUNDA GUERRA MUNDIAL

O PACTO NAZI-SOVIÉTICO E A INVASIÓN DE POLONIA.

O DESENCADENAMENTO DO CONFLITO MUNDIAL.

- **Contexto:** Francia e Gran Bretaña practican a **política de apaciguamento** (concesións territoriais a Hitler para evitar a guerra), culminada nos **Acordos de Múnic (1938)** . Trala ocupación de Checoslovaquia en marzo de 1939, as potencias occidentais garanten a independencia de Polonia.

 23 de agosto de 1939: Pacto Ribbentrop-Molotov (Alemaña e URSS asinan un pacto de non agresión por 10 anos). Inclúe un **protocolo secreto** que reparte Polonia e os Estados bálticos (Finlandia, Estonia, Letonia, Lituania) e establece esferas de influencia.

- O pacto sorprende ao mundo: as dúas ideoloxías aparentemente antagónicas aliáanse para gañar tempo e territorio.

 1 de setembro de 1939: Alemaña invade Polonia. **Inicio da guerra.**

- **Táctica:** *Blitzkrieg* con aviación e blindados; primeiro bombardeo masivo de Varsovia.

 3 de setembro de 1939: Gran Bretaña e Francia declaran a guerra a Alemaña.

 17 de setembro de 1939: A URSS invade Polonia desde o leste, cumprindo o pacto. Polonia é dividida e ocupada.

Consecuencias inmediatas:

- Inicio da **Segunda Guerra Mundial** en Europa.
- As democracias occidentais enfrontan a Alemaña sen apoio soviético.
- Establecemento dunha fronte oriental que será decisiva a partir de 1941.

OS DOUS BANDOS

AS ALIANZAS MILITARES E A SÚA EVOLUCIÓN.

POTENCIAS DO EIXE (alianza formalizada no *Pacto Tripartito*, setembro de 1940):

- **Alemaña** (Hitler)
- **Italia** (Mussolini)
- **Xapón** (emperador Hirohito)
- **Aliados menores:** Hungría, Romanía, Bulgaria, Eslovaquia, Croacia (estado monicreque), Finlandia (co-belixerante contra a URSS).

POTENCIAS ALIADAS (alianza diversa que se consolida progresivamente):

- **Gran Bretaña** (Winston Churchill, a partir de 1940)
- **Francia** (ata a súa derrota en 1940; logo *Francia Libre* de De Gaulle)
- **URSS** (desde 1941, tras a invasión alemá)
- **Estados Unidos** (desde 1941, tras Pearl Harbor)
- **China** (desde 1937, en guerra con Xapón)
- **Outros:** Polonia (gobierno no exilio), Canadá, Australia, Nova Zelandia, India (británica), Brasil, e moitos outros.

✦ **Coalición complexa:** os Aliados combinan democracias liberais (Reino Unido, EUA) cunha ditadura comunista (URSS) e unha potencia colonial (China nacionalista). As diferenzas ideolóxicas serán fonte de tensión na posguerra.

A "GUERRA RELAMPAGO" (BLITZKRIEG)

A CONQUISTA DE EUROPA OCCIDENTAL (1940)

- Nova táctica militar alemá: **Blitzkrieg** (“guerra relampo”).
- Uso combinado de **aviación** (bombardeo en picado Stuka, superioridade aérea), **tanques** (concentración blindada) e **infantería motorizada**.
- Obxectivo: avances rápidos, cercar e destruír ao inimigo antes de que poida organizarse, evitando a guerra de trincheiras.

Campañas de 1940:

- **Abril: Dinamarca** (rendición inmediata) e **Noruega** (operación Weserübung, para asegurar o mineral de ferro).
- **Maiο: Holanda, Bélxica, Luxemburgo** (invadidos, Holanda rendida en 5 días).
- **Maiο-xuño: Francia**. O exército francés e a Forza Expedicionaria Británica son derrotados en seis semanas. Os alemáns atravesan as Ardenas, evitan a liña Maginot e cercan ás forzas aliadas en Dunquerque (evacuación masiva). Francia asina un **armisticio en xuño de 1940** en Compiègne.
 - **Norte de Francia:** ocupación alemá directa.
 - **Sur de Francia:** réxime colaboracionista de **Vichy**, liderado polo mariscal Pétain, que colabora con Alemaña.
- **Batalla de Inglaterra (xullo-outubro 1940):** Hitler intenta invadir Gran Bretaña (Operación León Mariño), pero a aviación británica (RAF) resiste os bombardeos alemáns na primeira gran derrota aérea do Eixe. Hitler suspende a invasión.

O EIXE NO SEU MÁXIMO AUXE

1939-1941: O AUXE DO EIXE.

- **Control da maior parte de Europa continental** (desde Francia ata as portas de Moscova, desde Noruega ata o norte de África).
- **Norte de África:** o *Afrika Korps* (Rommel) avanza cara a Exipto, ameazando o canal de Suez e os campos de petróleo de Oriente Medio.
- **Atlántico:** os submarinos alemáns (U-Boot) afunden centenaes de barcos aliados (batalla do Atlántico), dificultando o abastecemento británico.

 22 de xuño de 1941: Operación Barbarroxa. Alemaña rompe o pacto e invade a URSS con 3 millóns de soldados, avanzando ata as portas de Moscova e Leningrado. A guerra convértese nunha loita de exterminio (*Guerra de aniquilación*).

 7 de decembro de 1941: Ataque a Pearl Harbor. Xapón ataca a base naval estadounidense en Hawai sen declaración de guerra. Os EUA entran na guerra (declaración o 8 de decembro). Alemaña declara a guerra a EUA o 11 de decembro.

 Consecuencias: a guerra convértese nun conflito **verdadeiramente mundial**, con frentes en Europa, norte de África, Pacífico e Atlántico.

O PRINCIPIO DO FIN DO EIXE

1942-1943. O PUNTO DE INFLEXIÓN

- **Batalla de El Alamein (outubro-novembro 1942):** os británicos (Montgomery) derrotan a Rommel no norte de África. Os aliados desembarcan no Marrocos e Alxeria (Operación Torch) e cercan ás forzas do Eixe, que se renden en maio de 1943.
- **Batalla de Stalingrado (agosto 1942-febreiro 1943):** o Exército Vermello rodea e destrúe o 6º exército alemán (máis de 300.000 soldados). **Primeira gran derrota de Hitler.** Punto de inflexión na fronte oriental; o exército alemán perde a iniciativa estratéxica.
- **Batalla do Pacífico:**
 - **Batalla do Mar do Coral (maio 1942) e Midway (xuño 1942):** os EUA derrotan á frota xaponesa, afundindo catro portaavións.
 - Inicio do **avance illa por illa** (*island hopping*) dos EUA: Guadalcanal (agosto 1942-febreiro 1943), Iwo Jima, Okinawa.
 - **Consecuencias:**
- O Eixe perde a capacidade ofensiva en todos os frentes.
- A economía de guerra aliada (EUA como “*arsenal da democracia*”) produce unha cantidade abafadora de armamento, barcos e avións.
- As conferencias de Casablanca (xaneiro 1943) e Teherán (novembro-décembro 1943) coordinan a estratexia aliada e esixen a “*rendición incondicional*” do Eixe.

CARA A VITORIA ALIADA

OFENSIVA ALIADA E DERROTA DO EIXE (1943-1945)

- **1943:** os aliados desembarcan en Sicilia (xullo) e invaden Italia. Mussolini é derrocado (25 de xullo) e detido; Italia asina un armisticio en setembro, pero Alemaña ocupa o norte e establece unha república fascista (Salò). A fronte italiana avanza lentamente ata 1945.

 6 de xuño de 1944: Día D. Desembarco de Normandía (Operación Overlord). Os aliados abren unha **segunda fronte** en Europa occidental. Tras duros combates, liberan París en agosto.

- **1944-1945:** os soviéticos avanza desde o leste (Polonia, Hungría, Austria) e os aliados desde o oeste (Francia, Alemaña).
 - **Decembro 1944:** última ofensiva alemá nas Ardenas, fracasa.
 - **Abril de 1945:**
- Os soviéticos toman Berlín tras intensos combates (16 de abril – 2 de maio).
- **30 de abril:** Hitler suicídase no seu búnker.
- **8 de maio:** rendición incondicional de Alemaña (Día da Vitoria en Europa).

 Agosto de 1945:

- EUA lanza bombas atómicas sobre **Hiroshima (6 de agosto)** e **Nagasaki (9 de agosto)**, producindo entre 150.000 e 250.000 mortos inmediatos e devastación total.
- A URSS declara a guerra a Xapón (8 de agosto) e invade Manchuria.
- **2 de setembro:** Xapón rendese formalmente a bordo do USS *Missouri*. **Fin da Segunda Guerra Mundial.**

 Debate historiográfico: O uso das bombas atómicas segue a ser controvertido.

- **Xustificación:** evitar unha invasión de Xapón con millóns de baixas (operación *Downfall*); rematar a guerra rapidamente; demostrar poder ante a URSS.
- **Críticas:** Xapón xa estaba derrotado (bloqueo naval, bombardeos convencionais); o uso foi unha exhibición de poder que iniciou a carreira nuclear e causou unha destrución masiva de civís; algúns historiadores sinalan que foi un crime de guerra.

A GUERRA TOTAL

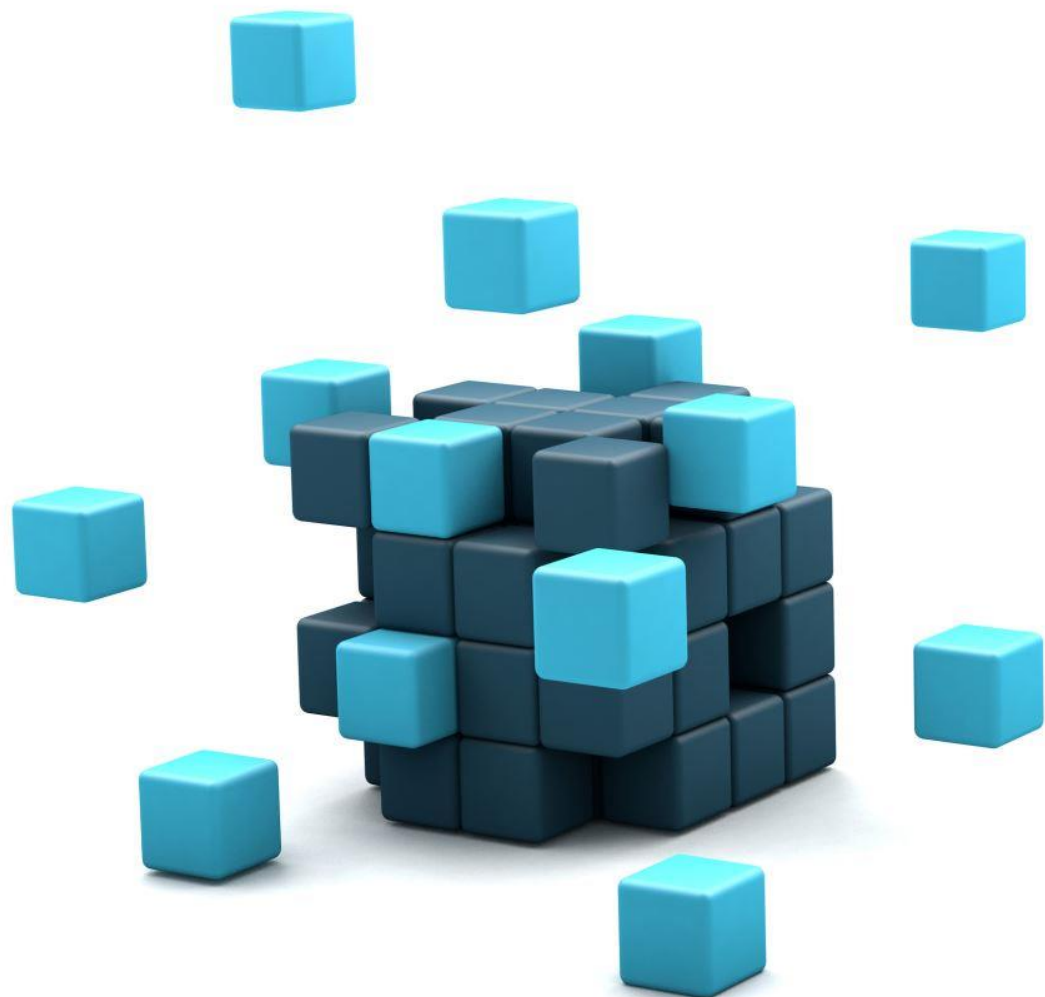
TODOS OS MEDIO, TODA A SOCIEDADE.

✦ **Definición:** a guerra involucra non só aos exércitos, senón a **toda a sociedade** e todos os recursos económicos, tecnolóxicos e políticos dos países contendentes. As diferenzas entre fronte e retagarda difumínanse.

🔥 Características:

- **Bombardeos aéreos masivos sobre cidades:**
 - *The Blitz* (Londres, 1940-1941).
 - Bombardeo de Dresde (febreiro 1945): 25.000 mortos, destrución da cidade histórica.
 - Bombardeo de Toquio (marzo 1945): 100.000 mortos en ataques con napalm.
 - Obxectivo: destruír a capacidade industrial, a moral civil e provocar o colapso do inimigo.
- **Guerra submarina no Atlántico:** os U-Boot alemáns afunden millóns de toneladas de carga aliada; finalmente derrotados polos convois e a tecnoloxía antisubmarina.
- **Economía de guerra:** produción industrial completamente orientada ao esforzo bélico (nos EUA, a produción de avións pasa de 2.000 en 1939 a 96.000 en 1944).
- **Fronte interno:** a poboación civil é mobilizada, racionada (cartillas de racionamento), sometida a propaganda intensa e ás veces evacuada.
- **Participación das mulleres:** substitúen os homes nas fábricas (as "*Rosie the Riveter*" en EUA), na agricultura, nos servizos de defensa civil. Ademais, moitas mulleres formaron parte da **resistencia armada** (maquis, partisanos en Francia, Italia, Iugoslavia, URSS) e sufriron **violencia sexual masiva** como arma de guerra (exércitos en avance, especialmente na fronte oriental).

🇺🇸 **Datos:** A URSS mobilizou 34 millóns de persoas; os EUA, 16 millóns; Alemaña, 18 millóns. O gasto militar chegou a supor o 50% do PIB nos países belixerantes.

Bloque 4. O SALDO DA GUERRA

O HOLOCAUSTO (I): O XENOCIDIO NAZI

O HOLOCAUSTO: A SHOAH

- **Definición:** xenocidio sistemático e planificado de aproximadamente **seis millóns de xudeus** e outros grupos (xitanos, eslavos, opositores políticos, homosexuais, persoas con discapacidade) polo réxime nazi e os seus colaboradores entre 1933 e 1945. Os xudeus denominan *Shoah* (catástrofe) a este proceso.
- ✦ **Fases do proceso (evolución da política antisemita):**
 - **Discriminación e exclusión (1933-1938):**
 - Boicot aos negocios xudeus (1933).
 - Leis de Núremberg (1935).
 - Exclusión social, *arianización* de negocios, emigración forzada.
 - **Violencia organizada e confinamento (1938-1941):**
 - *Kristallnacht* (1938).
 - Creación de guetos en Polonia (Lodz, Varsovia) trala invasión de 1939; confinamento e fame.
 - *Einsatzgruppen* (escuadróns da morte) que seguen ao exército na invasión da URSS (1941) e asasinan a máis dun millón de xudeus mediante fusilamentos masivos.
 - **Xenocidio sistemático (1941-1945):**
 - **Conferencia de Wannsee (xaneiro de 1942):** planificación da “*solución final*” (exterminio sistemático).
 - **Campos de exterminio:** Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibor, Belzec, Chelmno, Majdanek. Asasinato masivo en **cámaras de gas** (usando Zyklon B ou monóxido de carbono).
 - Operación *Reinhard* (1942-1943): exterminio dos xudeus do Goberno Xeral (Polonia).
 - Deportacións masivas desde toda Europa ocupada.

O HOLOCAUSTO (II): DIMENSIÓN E MEMORIA

UNHA CATÁSTROFE SEN PRECEDENTES.

Vítimas (estimacións consensuadas):

- **Xudeus:** 6.000.000 (aproximadamente **2/3 da poboación xudía europea**; Polonia perdeu o 90% dos seus 3,3 millóns de xudeus).
- **Xitanos (Roma e Sinti):** entre 220.000 e 500.000 (o *Porrajmos*).
- **Eslavos (polacos, rusos, ucraínos, bielorrusos):** millóns de prisioneiros de guerra e civís asasinados ou mortos por traballos forzados (plan *Oste* de despoboamento e escravitude).
- **Outros:** opositores políticos (socialistas, comunistas), Testemuñas de Xehová, **homosexuales**, persoas con discapacidade (programa *Aktion T4* – máis de 70.000 asasinados en cámaras de gas antes do Holocausto).

Consecuencias:

- O Holocausto supón unha **ruptura na civilización occidental** e un punto de non retorno na reflexión sobre os límites da modernidade, o racismo e o totalitarismo.
- Leva á creación do concepto de “**crimes de lesa humanidade**” no dereito internacional e aos xuízos de Núremberg.
- Impulsa a creación do **Estado de Israel (1948)** e unha profunda reflexión sobre os límites da tolerancia, o perigo do antisemitismo e a responsabilidade de memoria.
- A partir dos anos 60, a memoria do Holocausto convértese en elemento central da cultura europea e estadounidense (procesos Eichmann, literatura, museos, educación).

OS XUÍZOS DE NÚREMBERG (1945-1946)

XUSTIZA POSGUERRA: CRIMES DE LESA HUMANIDADE.

- **Tribunal militar internacional** creado polos aliados (EUA, URSS, Reino Unido, Francia) para xulgar aos principais responsables do réxime nazi.
- Celebrados en Núremberg (Alemaña) entre novembro de 1945 e outubro de 1946.
- **Acusacións:**
 - **Crimes contra a paz** (planificar e iniciar guerras de agresión).
 - **Crimes de guerra** (violación das leis e costumes da guerra: asasinato de prisioneiros, saqueo, traballo forzado).
 - **Crimes de lesa humanidade** (exterminio, escravitude, persecución por motivos políticos, raciais ou relixiosos).

Resultados:

- 12 condenas á morte (executadas 10; Göring suicidouse), 7 a prisión perpetua, outras penas.
- Estableceuse o principio de que **os individuos poden ser responsables ante o dereito internacional**, mesmo actuando en nome dun Estado (non é válida a defensa de “só seguía ordens”).
- Os xuízos sentaron as bases do **dereito penal internacional** e influíron na creación do **Tribunal Penal Internacional (1998)** e dos tribunais *ad hoc* para a ex-Iugoslavia e Ruanda.

Críticas: dalgúns sectores sinalaron que foi “*xustiza dos vencedores*”; con todo, a súa contribución á codificación dos crimes internacionais é amplamente recoñecida.

O SALDO HUMANO E MATERIAL

A GUERRA MÁIS DESTRUTIVA DA HISTORIA.

- **Vítimas mortais:** entre **50 e 60 millóns** (~3% da poboación mundial). En porcentaxe, URSS perdeu o **13,7%** da súa poboación; Polonia, o **17%**; Alemaña, o 8-10%.
- **Destrucción material:**
 - **Europa devastada:** cidades destruídas (Varsovia, Berlín, Londres, Dresde, Hamburgo, Rotterdam), industrias arrasadas, infraestruturas colapsadas (ferrocarrís, pontes).
 - **Bombas atómicas:** Hiroshima e Nagasaki – unhas 200.000 vítimas inmediatas, destrución total nun radio de varios quilómetros, efectos da radiación a longo prazo.
 - **Desprazamentos: millóns de refuxiados e desprazados** (uns 60 millóns de europeos desprazados ao final da guerra, incluíndo alemáns expulsados de Polonia e Checoslovaquia, repatriados, etc.).
- **Consecuencias humanitarias:** xorde a **UNRRA** (Administración das Nacións Unidas para o Auxilio e a Rehabilitación) para xestionar os desprazados e a reconstrución.

País	Vítimas (millóns)	% poboación
URSS	27	13,7%
China	15-20	~4%
Polonia	6 (3 xudeus, 3 católicos)	17%
Alemaña	7 (militares e civís)	~9%
Xapón	3	~4%
Iugoslavia	1,7	11%

AS CONFERENCIAS E A ORDE DE POSGUERRA (I)

AS CONFERENCIAS INTERALIADAS (1943-1945)

Durante a guerra, os líderes aliados (os “*Tres Grandes*”: Churchill, Roosevelt e Stalin) reúnen periodicamente para coordinar a estratexia e planificar a posguerra.

Principais conferencias:

- **Teherán (novembro-décembro 1943):** acordan abrir unha segunda fronte en Normandía (operación Overlord) para 1944; debaten sobre o futuro de Alemaña e Polonia; Stalin acepta entrar en guerra contra Xapón unha vez derrotada Alemaña.
- **Ialta (febreiro de 1945):**
 - Reparto de Alemaña en **catro zonas de ocupación** (EUA, URSS, Reino Unido, Francia).
 - Creación da **ONU** e acordo sobre o dereito a veto no Consello de Seguridade.
 - URSS entra en guerra contra Xapón a cambio da recuperación de territorios perdidos en 1905 (Sakhalin sur, porto de Arthur) e influencia en Manchuria.
 - Declaración sobre a *Europa liberada*: compromiso de eleccións libres (que a URSS non cumprirá).
- **Potsdam (xullo-agosto 1945):**
 - Truman (EUA), Churchill/Attlee (GB) e Stalin.
 - Ultiman a ocupación de Alemaña: desnazificación, desmilitarización, descentralización.
 - Esixen a rendición incondicional de Xapón e advirten sobre as “*consecuencias inmediatas e terribes*” se non se rende (pano de fondo da bomba atómica).
 - Establecen novas fronteiras en Polonia (desprazamento cara ao oeste) e recoñecen os gobernos pro-soviéticos na Europa oriental.

AS CONFERENCIAS E A ORDE DE POSGUERRA (II)

BRETTON WOODS E O NOVO ORDE ECONÓMICO.

- **Conferencia de Bretton Woods (xullo de 1944, New Hampshire, EUA):** 44 países aliados reúnense para deseñar o sistema económico de posguerra.
- **Obxectivo:** evitar unha nova Gran Depresión, reactivar o comercio internacional e estabilizar os tipos de cambio.

✦ **Acordos fundamentais:**

- Creación do **Fondo Monetario Internacional (FMI)** – para proporcionar préstamos a países con problemas de balanza de pagos e supervisar os tipos de cambio.
- Creación do **Banco Internacional de Reconstrución e Fomento (BIRF)** , orixe do **Banco Mundial** – para financiar a reconstrución de Europa e o desenvolvemento económico.
- **Sistema de tipos de cambio fixos** baseado no **dólar estadounidense convertible en ouro** (35 dólares por onza). O dólar convértese na moeda de referencia mundial.

 Consecuencia: os EUA consolidan a súa hexemonía económica e financeira no mundo capitalista, mentres que a URSS rexeita participar e establece a súa propia esfera económica (Comecon, 1949).

 Duración: o sistema de Bretton Woods funciona ata 1971, cando EUA suspende a convertibilidade do dólar en ouro.

A CREACIÓN DA ORGANIZACIÓN DAS NACIÓNS UNIDAS (ONU)

NACIÓNS UNIDAS: UNHA NOVA ESPERANZA PARA A PAZ.

- **Antecedente:** a **Sociedade de Nacións** (1919-1946) fracasou en previr a guerra debido á falta de poder coercitivo e á retirada de potencias.
- **Conferencia de San Francisco (abril-xuño de 1945):** 50 países redactan a **Carta das Nacións Unidas**, baseada nos principios da Carta do Atlántico (1941) e as propostas de Dumbarton Oaks (1944).

Obxectivos da ONU (artigo 1 da Carta):

- Manter a paz e a seguridade internacionais.
- Fomentar as relacións de amizade entre as nacións.
- Promover o progreso social e os dereitos humanos.

Estrutura:

- **Asemblea Xeral:** todos os estados membros, deliberación e recomendacións.
- **Consello de Seguridade:** 5 membros permanentes con dereito a veto (EUA, URSS, Reino Unido, Francia, China) + 10 rotativos; responsable do mantemento da paz.
- **Secretariado Xeral:** dirixido polo Secretario Xeral.
- **Corte Internacional de Xustiza** (A Haia).
- **Consello Económico e Social (ECOSOC)** e axencias especializadas (UNESCO, OIT, FAO, etc.).

 24 de outubro de 1945: entrada en vigor da Carta, tralo depósito das ratificacións. Nace a ONU.

 Limitacións: o dereito a veto dos cinco permanentes moitas veces paralizou a acción do Consello de Seguridade durante a Guerra Fría.

AS CONSECUENCIAS DA GUERRA: UNHA NOVA ORDE MUNDIAL

O FIN DUNHA ERA E O COMEZO DOUTRA.

Consecuencias políticas:

- **Fin do sistema europeo de potencias.** Europa queda dividida e debilitada; os imperios coloniais entran en crise.
- **Bipolarización:** Estados Unidos e a URSS emerxen como **superpotencias hexemónicas**, cunha ideoloxía e un proxecto de mundo antagónicos.
- **División de Europa:** o *Telón de Acero* (expresión de Churchill en 1946) separa o bloque capitalista (Occidente, baixo influencia estadounidense) do bloque comunista (Oriente, baixo dominio soviético).

Consecuencias económicas:

- **Plan Marshall (1947):** axuda económica masiva de EUA (13.000 millóns de dólares) para a reconstrución de Europa occidental, condicionada á cooperación e á apertura comercial. Obxectivo: evitar a expansión comunista e crear mercados para os produtos estadounidenses.
- Consolidación do **Estado de Benestar (Welfare State)** nos países capitalistas, inspirado nas ideas keynesianas: seguridade social, sanidade pública, educación, vivenda.

Consecuencias sociais e culturais:

- **Proceso de descolonización** (a partir de 1945): Asia (India, Indonesia, Vietnam), África (Ghana, Alxeria, etc.), Oriente Medio. Xurdimento do **Terceiro Mundo** e movemento de **non aliñamento**.
- **Dereitos humanos:** os horrores da guerra e do Holocausto impulsan a **Declaración Universal dos Dereitos Humanos (1948)**, aínda que o seu cumprimento será desigual.
- **Cultura e memoria:** xorde a literatura e o cinema do Holocausto; a arte reflexiona sobre a barbarie; a *Guerra Fría* marcará a cultura popular.

DESCOLONIZACIÓN: O COMEZO DO FIN DO IMPERIO EUROPEO

UN MUNDO EN TRANSFORMACIÓN

- A guerra debilitou ás potencias coloniais europeas (Gran Bretaña, Francia, Holanda, Bélxica), que sufriron ocupación, destrución e perda de prestixio.
- As colonias esixiron a independencia, moitas veces tras loitas armadas, aproveitando o contexto de Guerra Fría para obter apoio dun bloque ou doutro.

✦ Fases e exemplos:

- **Asia (1945-1954):**
 - **India** (1947): independencia pacífica, pero partición en India e Paquistán, con violencia masiva e desprazamentos.
 - **Indonesia** (1949): independencia tras guerra contra Holanda.
 - **Indochina** (1954): derrota francesa en Dien Bien Phu; división en Vietnam do Norte e do Sur (preludio da guerra de Vietnam).
- **Oriente Medio:**
 - **Israel** (1948): creación do Estado xudeu e primeira guerra árabe-israelí.
 - Independencia de Siria, Líbano, Xordania (1940s).
- **África (1950-1975):**
 - **Ghana** (1957): primeira colonia subsahariana en independizarse.
 - **Alxeria** (1962): despois dunha cruenta guerra de liberación contra Francia (1954-1962).
 - Descolonización masiva nos anos 60 (Congo, Nixeria, Kenya, etc.).

🌱 Consecuencias:

- Xurdimento de máis de **100 novos estados** entre 1945 e 1975.
- Formación do **Movemento dos Países Non Aliñados** (1961) liderado por Nehru, Tito, Nasser e Sukarno.
- Persistencia de conflitos étnicos, fronteiras artificiais e dependencia económica (neocolonialismo).

CONCLUSIÓNS FINAIS: 1930-1945. A CATÁSTROFE DO SÉCULO XX

1930-1945. A GRAN DEPRESIÓN, O TOTALITARISMO E O HOLOCAUSTO.

- Período que comeza coa crise do capitalismo liberal e termina coa destrución de Europa e o nacemento da era nuclear.
 - A **Gran Depresión** demostrou as contradicións do capitalismo sen regulación e abriu o camiño á intervención estatal (keynesianismo, New Deal), que se converterá en paradigma despois da guerra.
 - A crise económica e o medo á revolución favoreceron o ascenso dos **totalitarismos** (nazismo, fascismo, estalinismo), que impuxeron sistemas de control total, terror e expansionismo agresivo.
 - A **Segunda Guerra Mundial** foi o conflito máis devastador da historia, cun saldo de máis de 50 millóns de mortos e a práctica do xenocidio sistemático (Holocausto), que marcou un antes e despois na conciencia ética da humanidade.
 - A guerra reconfigurou completamente a orde mundial: **bipolarización** (EUA vs. URSS), **descolonización**, nacemento da **ONU**, consolidación do **Estado de Benestar** e hexemonía estadounidense (dólar, Bretton Woods, Plan Marshall).
 - **Consecuencia final:** o mundo queda dividido en dous bloques antagónicos, dando inicio á **Guerra Fría**, que marcará o resto do século XX, con ameaza nuclear, conflitos periféricos e unha loita ideolóxica global.
- 📖 **Leccións:** a memoria deste período (crise, totalitarismo, guerra, xenocidio) continúa sendo unha ferramenta fundamental para a defensa dos dereitos humanos, a democracia e a cooperación internacional.